

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Idea Theologiæ Moralis

Petrus <a Sancto Josepho>

Coloniæ, 1648

III. De conscientia, & obligationibus illius.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38935

ralis scripta est, se habet interdum instar carthæ, in qua maiores characteres adhuc apparent, minores vero planè deleri sunt. Cæterum quia conscientia magnam cum antedictis affinitatem habet, non erit abs re de ea hic agere: præsertim cum voluntas toneatur ei se conformare, tanquam suæ regulæ.

CAPUT III.

De conscientia, & obligationibus illius.

RESOLUTIO I. *Conscientia est actus ille intellectus, quo judicamus aliquid esse faciendum aut non faciendum.*] UT hoc clariùs percipias, *Notandum 1. ex S. Thoma 1. p. quæst. 79. art. 13.* Conscientiam consistere in actu, ut patet, tum quia ex vi nominis, dicit ordinem seu applicationem scientiæ ad aliquid, tum quia conscientia dicitur testificari, quatenus aliquid fecimus, vel non fecimus; dicitur ligare, vel instigare quatenus judicamus aliquid faciendum esse, aut non faciendum, dicitur excusare, vel accusare, seu remordere, quatenus aliquid benè, aut malè factum cognoscimus: ista autem omnia actum aliquem denotant.

Notandum 2. Conscientiam esse latè significet iudicium, tam de factis, quàm de faciendis, hic tamen summi à nobis strictè, pro iudicio de faciendis; cum eam inspiciamus tanquam regulam internam, quam in operationibus nostris sequi debemus: unde illud est discrimen inter conscientiam & synderesim, quòd synderesis est habitus quidam quo cognoscimus prima principia practica: conscientia autem est iudicium actuale, de conclusione deducta ex ejusmodi principiis: ita ut non solum per illam judicemus, quid bonum, quid malum sit, sed etiam quid à nobis agendum sit, quid non agendum.

Notandum 3. Conscientiam esse multiplicem, nimirum rectam, erroneam, dubiam, probabilem, & scrupulosam. Recta dicitur, quæ dictat esse bonum, quod bonum est, malum, quod malum. Erronea, quæ dictat esse bonum, quod malum est, aut vice versa.

Dubia,

Dubia, quæ velut antecepta manent, ita ut nec assensum præbeat, nec dissensum. Probabilis, quæ nititur fundamento probabili, non tamen planè certo, propter oppositam dubitandi rationem. Scrupulosa, quæ uni parti adhæret, sed cum anxietate, levi fundamento innixa. Cum autem dubium non sit, quin homo conscientiam rectam sequi teneatur, de aliis nonnulla in sequentibus statuenda erunt.

RESOLUTIO II. *Peccatum est agere contra conscientiam errantem.*] PROBATUR, nam peccatum est agere contra proximam agendi regulam: at proxima agendi regula est ratio dictans, quid agendum, aut non agendum sit, eaque ratio non differt à conscientia, quare contra conscientiam agere peccatum est. *Confirmatur*, nam qui facit, quod iudicat esse malum & prohibitum; aut qui non facit, quod putat esse bonum, & præceptum, satis ostendit se velle malum & peccatum, adeoque peccat, etsi illius iudicium falsum sit.

Est autem hic observandum 1. quando conscientia est invincibiliter errans, eam obligare ad faciendum quod ipsa dictat, quia cum voluntas sit potentia cæca, tenetur sequi iudicium intellectus ostendentis quid agendum, quidve fugiendum sit, saltem quando ignorantia est invincibilis, seu talis ut intellectus, positus his circumstantiis, non possit prudenter aliud judicare: nulla enim ratio apparet, cur tunc non teneatur voluntas se conformare proximæ suæ regulæ, quæ alia non est quàm conscientia, seu ratio dictans hoc aut illud faciendum esse.

Observandum 2. Quando conscientia errat vincibiliter, eam quidem, quandiu durat, obligare ne quis contra illam faciat, non tamen ut juxta illam operetur. Quod hoc exemplo explicari solet. Putat Titius ex ignorantia culpabili, necessarium esse mentiri, pro tuenda alicujus vita; in eo casu ille quidem non teneatur mentiri, quia cum ignorantia eum non excuset, mentiendo peccaret; at nemini potest imponi obligatio

gatio peccandi. Quia tamen iudicat mentiendum esse, tenetur non facere contra hoc dictamen, adeoque non mentiundo, peccat.

Dices, ergo Titius, quicquid egerit, necessariò peccabit, quod absurdum est. *Respondeo*, hoc verum tantum esse, ex hypothese quòd Titius non deponat conscientiam erroneam, simpliciter autem falsum, cum possit errorem vincere, & à mendacio abstinere. Quòd si dicat, se non posse tunc conscientiam errantem deponere, cum nullo modo de errore dubitet, aut non habeat quem consulat, jam error est invincibilis, adeoque illius dictamen sequi tenetur, mentiundo pro salute alterius. Neque tale mendacium est peccatum formaliter, sed potius actus misericordiae, ratione finis intenti, à quo speciem sumit: quin verò Titius in eo casu mentiri renuens, peccat contra charitatem proximi.

Observandum 3. Titium quando vincibiliter putat, mentiendum esse pro salute proximi, non adeò graviter peccare, si sequatur dictamen conscientiae, quàm si illud negligat: quia in priori casu, reus tantum est mendacii officiosi, in posteriori homicidii. Oppositum tamen potest contingere in aliis occasionibus, ut nempe majus peccatum sit sequi conscientiam vincibiliter errantem, quàm non sequi, quod juxta materiae gravitatem expendi debet.

Observandum 4. Eum qui, ex errore invincibili, putat se, si hoc egerit, si oppositum, peccaturum, non peccare alterutram contradictionis partem sequendo, verbi causa, qui cum nequeat simul sacro interesse, & infirmum curare, existimat se peccaturum si infirmum deferat, si sacrum omitat, non peccat infirmum deferendo, aut sacrum non audiendo: Quia ex communi sententia, homo nunquam perplexus esse potest, ita scilicet ut necesse sit eum peccare. Si tamen in eo statu constitutus non tantum existimet utrumque esse peccatum, sed etiam unum altero esse gravius, tenetur eligere quod minus malum iudicat, & secus faciens peccat.

R.E.

RESOLUTIO III. *Ille peccat qui facit aliquid, practice dubitans esse peccatum.*] UT hoc intelligas, nota aliud esse dubium speculativum, aliud practicum; speculativum habet locum, quando quis dubitat de re aliqua in genere, an sit licita, vel illicita, practicum verò quando dubitatur hic & nunc, quo tempore aliquid faciendum est, an liceat illud, vel non. Et de posteriori hoc dubio procedit nostra Resolutio, quæ ea ratione probatur, quia faciens aliquid quod dubitat esse peccatum, exponit se periculo peccandi, fatisque ostendit se habere affectum ad peccatum, adeoque peccat, ut in simili superius diximus. Hinc peccas, si scribas, aut iter facias die festo, practice dubitans an hoc tibi liceat: Imò tale peccatum committis, quale esse dubitas.

Dico, practice dubitans, nam si dubium non sit practicum, sed speculativum duntaxat, peccatum non est, agere cum tali dubio: qui enim ita agit, cum ex causa rationabili dubium in praxi deponat, non censetur habere affectum ad peccatum, aut se exponere peccandi periculo. Exemplum sit in militibus, qui licite possunt bellum gerere, etsi de iustitia illius speculativè dubitent, modo in praxi tale dubium, ex causa rationabili deponant.

Ex his varii casus resolvi possunt. *Primus* est, an possessio bonæ fidei, in materia iustitiæ, sit titulus sufficiens deponendi conscientiam dubiam. *Respondetur affirmatiue*, quia etsi qui non possidet, habeat æquale ius in proprietate, alter tamen excedit, quoad titulum possessionis, adeoque in dubio pro illo iudicandum est. Hinc si rem aliquam bonæ fide possides, & dubitas an tua sit, potes eam retinere, si præmissa sufficienti diligentia, non potes dubium vincere: si quidem ex vulgari proloquio, in dubio melior est conditio possidentis.

Secundus, an tenearis votum implere, quando dubitaste illud emisisse. *Respondeo negativè*, quia melior est conditio voluntatis, possidentis libertatem suam, & ali-

& aliunde durum videtur, quòd quis cogatur stare promissis, quando non potest probari, an promissio facta sit. Teneris tamen votum solvere, si constat quidem te voluisse, dubitas tamen an intentio voti adfuerit: quia, ex jure, quando constat de facto, quæ ad illud necessaria sunt, præsumuntur adfuisse, nisi oppositum probetur.

Tertius, an tenearis servare aliquod præceptum, quando post sufficientem inquisitionem adhuc dubitas, num illud extet. *Respondeo negative*, ob rationem allatam. Et idem dic, quando, etsi constet præceptum impositum fuisse, dubium tamen manet, an ad talem casum se extendat: quia hoc perinde est, ac si de illius existentia dubitaretur. Quòd si de utroque certus es, dubitas tamen num satisfeceris, teneas satisfacere, cum debito certo satisfieri nequeat, solutione dubia.

Quartus, an tenearis obedire tuo superiori, quando dubitas, num quod præcipit, licitum sit, aut ipsius potestatem excedat. *Respondeo affirmative*, quia ut diximus, in dubio melior est conditio possidentis: at superior possidet jus præcipiendi, ergo pro illius præcepto standum est, quandiu non probatur, illud esse de re illicita, aut supra potestatem illius. Et quamvis verum sit, eum non posse illicita præcipere, cum tamen ille putet licitum esse præceptum, de cuius tu honestate dubitas, æquius est ut illius hac de re iudicio stemus, quàm tuæ dubitationi.

Nota, quòd etsi in dubiis possimus sequi partem favorabiliorem: ut patet ex jam dictis: certum tamen est, optimum esse consilium partem tutiorem amplecti, verbi causa, restituere id de quo dubitas, an tuum sit: votum implere, quando dubium est, num illud emiseris, &c. Imò ex jure constat, eum esse irregularem, qui dubitat, an sit reus homicidii: ut, si dedit causam abortui, & dubitatur an foetus esset animatus. Neque in eo casu melior est conditio libertatem possidentis, ut in præcedentibus.

RE-

RESOLUTIO IV. *Ille non peccat, qui sequitur opinionem probabilem, relicta probabiliori.*] EXPLICO, opinio dicitur probabilis, quæ firma aliqua ratione nititur. Unde opinionem probabilem constituendam, non est necesse ut multi Doctores eam sequantur, sed satis est quod unus, aut alter vir doctus & pius illi ex aliquo non levi fundamento, assentiat. Dicitur verò opinio probabilior, quæ efficaciori rationi innititur, sive plures pro se authores habeat, sive non. Quamquam sæpe contingit, ut ea opinio sit probabilior, quæ est communior.

Hoc posito, *probatur Resolutio*, quia cum opinio probabilis firma aliqua ratione fulciatur, ut dictum est, qui ex ea operatur, rationabiliter operari censetur, adeoque non peccat, etsi oppositam probabiliorrem existimet: præsertim cum facile contingere possit, ut opinio quam in praxi sequitur, sit probabilior alia quam deserit.

Neque dicas, per se loquendo quidem non esse malum, sequi sententiam probabilem, esse tamen, si alia sit probabilior: hoc enim falsum est, quia alias sequeretur omnes teneri sub peccato, et ea quæ sunt perfectiora, adeoque cum virginitas sit perfectior matrimonio, quotquot matrimonium ineunt, peccarent. Esset etiam locus continuis scrupulis, animique anxietatibus, eò quòd in quolibet negotio diligenter inquirendum esset, quamnam opinio sit probabilior.

Quòd si instes, eum imprudenter agere, & peccare qui se exponit peccandi periculo. *Respondeo* hoc verum esse, non tamen habere locum in eo, qui sequitur sententiam probabilem: cum enim talis sententia solida ratione fulciatur, virique sapientes & timorati eam sequantur, dici non potest eum se exponere peccandi periculo, qui ex illa operatur. Maximè, quia etsi forte illa pro se paucos authores habeat, ex communi tamen sententia, etiam eorum qui pro opposita stant, nullum est periculum, si eam in praxi sequaris.

sequaris. Unde etsi ea in se sit minus probabilis, longè tamen probabilius est, quòd eam sequi liceat.

Ex hac doctrina varia colligi debent pro praxi. Primo, posse Confessarium consilium dare, juxta opinionem probabilem, dimissa probabiliori, quam ipse amplectitur. Cum enim ipsi liceat se conformare ejusmodi sententiæ, nulla est ratio, cur non etiam aliis eam consulere possit, tanquam in praxi securam.

Secundo, posse Confessarium contra propriam opinionem absolvere pœnitentem, qui sententiam oppositam probabilem sequitur. *Ratio est,* quia cum pœnitens sequendo ejusmodi opinionem, non peccet, ut dictum est, adeoque id non impediat, quominus possit omnia sua peccata, cum vero dolore confiteri, nulla ratio est, cur nequeat Confessarius absolutionem ei impendere. Imò cum ex parte pœnitentis apponatur, quicquid necessarium est ad legitimam confessionem, non modo potest Confessarius eum absolvere, sed etiam ad hoc tenetur.

Tertio, si contingat, quoad licitum usum Sacramentorum, esse utrinque opinionem probabilem, posse ministrum alterutram pro arbitrio eligere; quia sicut in aliis materiis, ita & in ista, qui operatur ex sententia probabili, operatur rationabiliter & prudenter, adeoque non peccat. Est autem major difficultas, an, agendo de ipso valore sacramenti, liceat relinquere quod certum est, & assumere quod dubium est, & probabile. *Respondet,* per se loquendo, hoc non videri illicitum, ut ex dictis colligi potest, & confirmatur, quia aliàs non nisi contritum de peccatis liceret absolvere, nec posset iniri matrimonium eorum proprio Parocho non Sacerdote, vel in aliena Parochia existente. Sunt tamen varii casus in quibus, vel propter receptam consuetudinem, vel ob speciale Ecclesiæ præceptum, non licet dimissis certis, uti probabilibus in usu Sacramentorum. Unde peccaret, qui

qui daret baptismum in nomine genitoris, geniti, & procedentis ab utroque: & qui in *Confirmatione* uteretur simplici oleo. Imò si ministratur Sacramentum necessarium ad salutem pœnitentis, charitas proximi postulare videtur, ut probabilibus dimissis, certa tantum adhibeantur.

Quarto, quando non suppetit medicamentum certum, sed tantum probabilia, seu quæ probabile est infirmo profutura, posse medicum illud usurpare, quod probabile est, relicto probabiliori: sicut enim Medicus spiritualis, ita & corporalis potest operari, ex aliorum sententia, quam ipse probabilem iudicat, & illi probabilior, quæque fortè à parte rei probabilior est & securior: præsertim cum alii Medici sequentes eam sententiam, debitè procedant in curatione agroti: & aliunde valde durum sit, imponere medico onus accuratè expendendi, quodnam medicamentum sit probabilius, quoties ad infirmum curandum accedit. Dixi, quando non suppetit medicamentum certum: si enim medicinæ certæ habeatur copia, communis est sententia, medicum teneri eam adhibere, relicta probabilis: quia alias infirmum imprudenter periculo exponeret.

Sed quid, si non habeatur medicamentum certum, aut probabile, & nulla sit spes de salutè infirmi, licebit ne tunc applicare remedium aliquod dubium, seu de quo dubitatur, an profuturum, an verò nociturum sit? *Responsio* negativa est multorum, quia tale medicamentum adhibere est ex se dare causam mortis, cum nulla sit probabilitas, an tale non sit, ut vi sua mortem illaturum sit, etsi aliunde mors sequutura non esset. Hoc etiam à parte rei aliud nihil est, quàm velle experiri quanam vis tali medicamento competat, quod ab omnibus damnatur tanquam illicitum. Quare non potest Medicus aliquod medicamentum applicare, nisi ad sit probabilitas aliqua quòd profuturum sit, aut certitudo quòd non sit nociturum.

Alij

Alii tamen non improbabiliiter oppositum docent, quia cum salus acri sit desperata, ut supponimus, longè minus malum est, eum exponere aliquali periculo accelerandi mortem, aliunde certò obventuram, dando remedium dubium, quòd fortè illi proderit, quam omnem illius curam abjicere. Neque hoc est, per se loquendo, dare causam mortis, quia Medicus nescit, an medicamentum illud obfuturum sit, & aliunde aliqualiter sperat illud profuturum, in summa ille morbi desperatione, quia aliàs non adhiberet. Quare prudenter agit, nec damnari potest, quod in dicto casu medicamentum dubium velit experiri, sicut illi jure damnantur, qui cum remedia utilia & probata suppetant, ignota adhibent, ut eorum vim experiantur, sicque acriorum periculo doctiores in sua arte evadant.

Quintò posse Judicem sententiam ferre ex opinione probabili, relicta probabiliore, ut patet ex dictis, ob paritatis rationem. *Neque dicas*, judicem teneri ei favere, qui firmitus habet jus: hoc enim verum est de eo, qui absolutè, & juxta communem omnium sententiam, firmitus jus habet, non autem de illo, de cujus jure probabiliter, & cum fundamento dubitatur. Unde potest Judex, sine peccato, rem de qua agitur, adjudicare tunc illi, qui ex opinione probabili jus integrum in ea habet. Præsertim cum alii putent, opinionem illam esse probabiliorem, possintque ipsi tuta conscientia juxta eam procedere. Verum non dubito quin tutius sit in praxi, judicare juxta opinionem probabiliorem, & ita consulendum arbitror. Si tamen constaret, probationes utrinque esse æquales, tam de facto, quàm ex jure, deberet Judex rem, de qua lis mota est, inter utramque partem dividere: aut si dividi nequit, partes inter se componere, eò quòd singula in eo casu jus æquale habent.

Sextò, posse Advocatum causam probabilem defendere, còtra eam quam putat probabiliorem. Sicut

enim

enim licet clienti, ob probabilem rationem, jus suum coram Iudice querere, aut tueri; ita licet Advocato illius causam suscipere, quando novit eam verè esse probabilem. Si quidem Advocatus gerit tantum partes clientis, illiusque jus sincere proponit Iudici, ut eo percepto iustam sententiam ferat, quæ in re nulla est inordinatio.

RESOLUTIO V. *Licetum & laudabile est agere contra scrupulum.* **RATIO EST,** quia etsi quis ex scrupulo suspicetur, actum aliquem esse malum, id non impedit quin aliunde iudicet esse bonum; quare potest tali iudicio sive certo, sive tantum probabili, se confirmare contra scrupulum, ut constat ex supradictis. *Neque dicas* eum qui ita agit, facere contra conscientiam: hoc enim falsum est, cum non obstante scrupulo, conscientia dicet, talem actum esse bonum & licitum, Alias si tale iudicium abesset, jam hoc non esset scrupulus, sed dubium, adeoque observandum esset quod de conscientia dubia resolutione 3. dictum est. Unde quando in jure dicitur, habentem scrupulum circa valorem matrimonii, non posse debitum petere, ibi scrupuli nomine dubium intelligi debet.

Nota 1. Scrupulos oriri ex variis causis, nempe ex ignorantia, ex demonis suggestionem, ex melancholia, & nimia corporis maceratione, ex debilitate mentis, &c.

Nota 2. Ut quis à scrupulis liber evadat, eum debere contra scrupulos agere, eorum rationes spernere, dictis Superioris, aut Confessarii, vel alterius viri docti, & pii planè acquiescere. Neque quod dici solet, in dubiis tutiorem partem eligendam esse, de scrupulis intelligendum est, sed de dubiis propriè dictis.

Nota 3. Confessarium duo posse, præter alia, scrupuloso inculcare, ut eum à scrupulis liberet: alterum, ut nihil credat esse peccatum mortale, nisi adeo evidens sit tale peccatum esse, ut ipse possit id
afflic-

affirmare cum juramento: alterum, vel ea ratione deponēdos esse scrupulos, quia cum quis novit se scrupulosum esse, hinc probabiliter judicare potest, dubitationes quibus agitur meros esse scrupulos, adeoque abjiciendos, cum liceat sequi sententiam probabilem. Plura de scrupulis apud Summistas, & Asceticos videri possunt.

CAPUT IV.

De lege divina, veteri, & nova.

RESOLUTIO I. *Necessarium fuit ad directionem naturæ humanæ, habere legem divinam, præter naturalem, & humanam.*] ITA S. Thomas 1.2. *quest. 1. art. 4.* quod probat, tum quia cum homo creatus sit, ut aliquando supernaturali beatitudine fruatur, debuit ad hunc finem dirigi, media aliqua lege supernaturali & divina; tum quia non potest homo semper, quoad singularia & contingentia sine errore dirigi, nisi per legem divinam, erroris incapacem, sciat quid agendum, quid cavendum sit: tum quia cum lex humana nequeat hominem regulare, quoad actus internos, danda erat lex divina, quæ non tantum exterius, sed etiam interiùs eum rectè ordinaret: tum denique quia lex humana non potest omnia peccata prohibere, aut punire, sicut divina.

Notandum autem ex articulo 1. legem divinam esse duplicem, nempe veterem, & novam, easque inter se, non distingui specie, sed tanquam perfectum, & imperfectum in eadem specie, ut patet ex Paulo qui ad Galad 3. comparat legem veterem, puero existenti sub pedagogo: novam verò, viro perfecto. Quod etiam ex eo colligitur, quia lex vetus ad bona sensibilia, & terrena proximè ordinabat, nova ad intelligibilia, & cœlestia dirigit; illa actus tantum externos regulabat, hæc etiam internos, & ideò dicitur quod lex vetus cohibet manum, lex nova animum. Tandem prior ad observantiam præceptorum, timore

B

pœna-